

LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA CONTEMPORÀNIA AL PAÍS VALENCIÀ

Miquel Àngel PRADILLA CARDONA
Universitat Rovira i Virgili

[Article de *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 18, en premsa: monogràfic dedicat al País Valencià i coordinat per M. À. Pradilla]

1. INTRODUCCIÓ

L'objectiu nuclear de l'article és avaluar el capteniment lingüísticocultural del govern valencià des que el Partit Popular, a partir de l'any 1995, ha comandat l'ordenació políticossocial d'aquest àmbit territorial de la llengua catalana. Òbviament, ens caldrà remuntar amb freqüència a l'estadi temporal precedent —1983-1995—, període en què, amb el Partit Socialista del País Valencià al capdavant de les institucions autonòmiques, es portà a terme una tímida política lingüística planificada.

Recentment, jo mateix (Pradilla, 2002), en el marc del II Congrés de Planificació Lingüística (Andorra, novembre de 2001), em vaig ocupar de presentar el cas valencià com un exemple de *contraplanificació lingüística* (Easman, 1983: 161). En aquella ocasió —com en la present— vam partir de la definició del sintagma *planificació lingüística* de Cooper (1998: 60):

La planificació lingüística comprèn els esforços deliberats per influir en el comportament d'altres persones respecte de l'adquisició, l'estructura o l'assignació funcional dels seus codis lingüístics.

A banda de la novetat que suposa la triple ordenació dels centres d'atenció de l'activitat planificadora (a la qual ens referirem més endavant), aquesta definició no la limita a una acció oficial (des del poder), no en restringeix el grup destinatari ni n'estableix un model ideal, es formula en termes de *comportament* més que en termes de *solució*, i, finalment, pretén *influir* en el comportament i no únicament *modificar-lo* ja que pot passar que l'objectiu de la planificació siga el manteniment o la preservació del comportament vigent.

Establert l'abast semàntic i donant per descomptat que totes les societats apliquen algun tipus de planificació lingüística —ja siga de manera explícita (normalització de llengües minoritzades) o de manera implícita (preferentment en contextos de no minorització) (Rotaetxe, 1988: cap. 1)—, vam assajar de desenmascarar la perversitat del capteniment oficial (governamental) quan, de manera explícita o per omissió, intervé o s'inhibeix sota els auspicis programàtics d'una pretesa política de recuperació de la llengua pròpia. És obvi que la contraplanificació (com la mateixa planificació) es mostra com un clar exemple de canvi social on elits i contraelits lluiten pel manteniment o la subversió de l'*statu quo*. Dit d'una altra manera, mentre que la planificació lingüística pren una dinàmica o bé *ascendent* o bé *descendent*, o fins i tot equilibrada (ascendent i descendent) però convergent quant als interessos de dominants i dominats, la contraplanificació obeirà a una confrontació ideològica doblement conflic-

tiva: a) en ella mateixa, perquè sota la pàtina de versemblança que li atorga una formulació noble i sovint grandiloqüent s'amaga una pràctica en el millor dels casos indolent quan no clarament hostil; i b) la dinàmica "de dalt a baix" (descendent) que protagonitza el poder s'oposa frontalment a les transformacions sociolingüístiques exigides "de baix a dalt" (ascendent), des de (una part de) la societat civil.

Reprement aquesta mateixa conceptualització, el present treball vol aprofundir en l'anàlisi ja esmentada. Abans, però, dedicarem unes línies a reflexionar sobre la "deriva paradigmàtica" en què la sociolingüística domèstica s'ha vist immersa, convençuts del valor explicatiu que tenen en la interpretació del tema estudiat.

A hores d'ara, ens sembla que ningú no dubta del fet que la planificació lingüística és una forma de planificació social. La planificació lingüística no és un fi en ella mateixa: es troba al servei d'interessos extralingüístics, com la creació o el manteniment d'èlits, el control polític, la reivindicació identitària, el desenvolupament econòmic, etc. En conseqüència, la seua comprensió passa per una bona anàlisi dels canvis socials que la impulsen. La caracterització dels mecanismes de canvi social s'ha fet mitjançant un conjunt de teories explicatives.¹ En l'àmbit de la sociolingüística catalana n'han excel·lit dues: el funcionalisme i la teoria del conflicte. *Tout court*, mentre que la primera es fonamenta en l'equivalència de societat i equilibri, la segona presenta la societat com un procés de competència i conflicte. Sense cap pretensió de fer una prospecció diacrònica —basta remuntar-nos als anys 60 i 70 del segle passat—, creiem que pot ser interessant contrastar aquests dos models teòricometodològics patrocinats, a casa nostra, per dos excel·lents sociolingüistes valencians: L.V. Aracil i R. L. Ninyoles, respectivament.

Aracil va apostar per un model sociolingüístic de caràcter estructural funcionalista (Aracil, [1965] 1982) que remetia a les dissonàncies entre les funcions lingüístiques de la societat i les funcions socials de la llengua. Aquest model, anomenat *cibernètic* i inspirat en Norbert Wiener, ha fet molta fortuna en la nostra tradició, sobretot amb el reforç legitimador d'autors com Fishman i Ferguson, també funcionalistes. Ninyoles (1969, 1971), en canvi, parteix d'una anàlisi de la dominació, el conflicte lingüístic i la ideologia, molt pròxima a la teoria sociològica de W. Mills i R. Dahrendorf. Aquest enfocament, qualificat de *maximalista*, sentenciària, en versió simplificada, que tot contacte de llengües genera conflicte lingüístic. Amb l'aparició, l'any 1992, del "model de tensió i conflicte lingüístic" de J. Bañeres s'obrí una etapa en què el model tradicional de conflicte lingüístic es considera ja obsolet.

Feta aquesta caracterització primària, remetem els lectors a la ponència del sempre lucidíssim R. L. Ninyoles a les IX Jornades de Sociolingüística d'Alcoi de l'any 2000 (Ninyoles, 2001). A banda de donar resposta a les crítiques àcides que els seus plantejaments han rebut —les quals, per cert, s'haurien pogut estalviar amb una lectura més atenta dels treballs esmentats—, reivindica la plena vigència dels plantejaments conflictivistes. Ninyoles reconeix que del 1960 ençà els condicionants sociopolítics han canviat (adveniment de la democràcia, despenalització del valencià, etc.) i, amb ells, les orientacions sociolingüístiques: esquemàticament, hom podria dir que s'ha passat d'una *sociolingüística del conflicte* al que Ninyoles anomena *paradigma de l'equilibri*. Es tracta d'un nou enfocament consensualista que ha volgut adequar-se, en definitiva, a la reorganització contemporània de les estructures de poder, associada als primers avanços en el redreçament de la llengua catalana. Tanmateix, l'autor fa notar que la dècada dels 90, amb la conjuntura electoral que va menar al poder de l'Estat la coalició PSOE-CIU entre els anys 1993-1996, ha vist com al Principat de Catalunya s'ha acti-

1. Cooper (1989: cap. 8) esquematitza les següents: teories evolucionistes, teories cíclics, el funcionalisme, la teoria del conflicte i la teoria de la dependència.

vat un discurs conflictivista de caràcter liberal en l'àmbit de la legitimació del castellà (tant a la dreta com a l'esquerra de l'espectre polític: Convivència Cívica Catalana, Profesores para la Democracia i Foro Babel). Paral·lelament s'adverteix una anestèsia important en els sectors compromesos amb la llengua, els quals adopten una nova imatge *aconflictiva*. Les preguntes que es fa Ninyoles (2001: 31-32) ens semblen del tot oportunes:

Hauríem, doncs, d'alegrar-nos necessàriament de les expressions irracionals del blaverisme? Haurem de saludar els esforços desestabilitzadors de Vidal Quadras? La qüestió és aquesta altra: caldria pensar en una institucionalització o normalització del català, sense que els canvis que comportava la redistribució dominical (no només de poder simbòlic) entre els grups no anava acompanyada necessàriament de tensions i conflictes entre les dues parts?: era o continua sent possible la recuperació del català sense conflicte social i polític? I també al contrari: seria ara possible una involució del català sense conflicte?: és possible el manteniment de l'*statu quo* actual, la situació present del català sobre la base del famós paradigma d'equilibri i el sistema d'autoregulació? Encara que personalment professem un amor britànic pel pacte i el compromís, ens inclinem a creure que qualsevol canvi en l'estructura dominical implica un xoc d'interessos i un conflicte, siga simbòlic, econòmic, polític o de caire distint.

En el marc d'una reivindicació vehement del paradigma conflictivista, la darrera frase ens mena a encetar ja una reflexió profunda sobre el cas valencià: de tots és sabut que la dinàmica conflictiva de les qüestions lingüístiques al País Valencià s'ha vist "atenuada" per un (pseudo)discurs al voltant del *pacte lingüístic*. La qüestió a resoldre serà, doncs, ¿què hi ha al darre- re d'aquesta màscara ideològica que nega el conflicte tot i atiar-lo per acció o per omissió?

Per tal de caracteritzar la (contra)planificació lingüística valenciana, hem triat novament (vg. Pradilla, 2002) el model pautat que, procedent de la tradició sociolingüística basca, ens ofereix M. J. Azurmendi (1997). Es tracta d'un model on intervenen planificacions de tipus no governamental —impulsades per determinats sectors de la societat civil—, i planificacions oficials que pretenen compatibilitzar els interessos d'entitats orgàniques jerarquitza- des —àmbit estatal vs àmbit regional—. Entenem que el cas valencià implica una col·lisió d'interessos dià- fana entre la planificació lingüística oficial i la no oficial. Col·lisió que, si més no aparentment, també s'hauria de donar entre una política estatal destinada a mantenir la supremacia de l'a- nomenada "llengua comuna" i la nació que patrocina,² i una política autonòmica que pretén (o hauria de pretendre) capgirar aquesta situació de dominància lingüísticonacional.

El model processual que presenta és molt senzill i es mostra com una successió d'etapes:

1. Antecedents causals: existència d'una situació de dependència política, lingüística i social + percepció, reconeixement i insatisfacció respecte a la situació de dependència + mobilització i decisió socials per a la intervenció de la pròpia realitat sociolingüísti- ca. El resultat probable serà el sorgiment d'un (o diversos) lideratge(s).
2. Intervenció: Els subjectes agents estudiaran, de vegades independentment, quina és la situació actual, establiran el punt de partida i quin ha de ser l'objectiu final (o provi- sionalment parcial) de la intervenció + interrelació entre els diferents agents per tal de

---

2. Azurmendi (1997: 159) adverteix molt encertadament que les polítiques lingüístiques esta- tals són doblement conflictives: com acabem de veure, ho són internament en tant que vetlen pel manteniment de l'*statu quo* i, alhora, de cara a l'exterior, competeixen internacionalment per obti- nir la supremacia comunicativa.

contrastar diagnòstic i establir col·laboracions + planificació de la intervenció: etapes, prioritats, metodologia, recursos necessaris, cronologia, etc. + activació de la planificació i control per etapes.

3. Avaluació dels resultats parcials i reformulació del procés amb l'establiment d'un nou punt de partida i una nova intervenció.

Probablement, a banda de la simplicitat de la formulació, la innovació més important d'aquest model és la importància que dona al *lideratge*. Un lideratge que Azurmendi categoritza segons el seu caràcter de política oficial o social. Arribats en aquest punt, ens agradaria insistir en una qüestió que, en la nostra opinió, pot esdevenir cabdal a l'hora d'encarar la realitat sociolingüística valenciana: en situacions clarament conflictives, les devocions ideològiques tenen un marc d'actuació òptim en l'exercici del poder. És per això que ens cal establir molt bé —naturalment sense oblidar la trajectòria històrica— l'estadi temporal que volem avaluar i els valors i les creences —la ideologia, en definitiva— de les elits governants, en tant que portadores d'un capital simbòlic de primera magnitud. No sense raó, Cooper (1989: 216) adverteix que la planificació lingüística pot iniciar-se en qualsevol nivell de la jerarquia social, però és poc probable que done resultats llevat que les elits o les contraelits la promoguen.

2. LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA AL PAÍS VALENCIÀ DEL 1995 ENÇÀ

2.1. Antecedents causals

Si convenim en l'argumentació que suggereix l'inici d'una tímida política lingüística planificada al País Valencià a partir de l'accés al poder autonòmic del PSPV-PSOE l'any 1983, és obvi que, amb la victòria electoral del PP l'any 1995, caldrà reformular els antecedents causals. Més encara, aquest curt període de sis anys mostrarà dues etapes que, forçosament, s'hauran de singularitzar: a) govern del PP sense majoria absoluta sota la tutela d'UV (1995-1999); i b) govern del PP amb majoria absoluta (1999-). Vejam una crònica dels fets (Pradilla, 2001).

Les eleccions autonòmiques de 1995 suposaran l'ocupació del poder polític a les institucions per part del PP. La dreta valenciana, a poc a poc, va anar guanyant espai electoral aprofitant sense escrúpols l'espai simbòlic identitari que l'esquerra havia desatès.³ I, malauradament, l'ajustat triomf del PP va propiciar el pitjor dels escenaris possibles: l'entrada d'UV en clau de govern. Des de l'oposició, la qüestió lingüística sempre havia estat un tema secundari per al PP. Només la capitalització del vot anticatalanista l'havia impel·lit a fer-ne un ús entre l'ambigüïtat i l'hostilitat. Algú ha dit amb encert que, al PP, la llengua només li interessa en tant que el molesta. Tanmateix, la pressió del seu soci —i de l'altaveu mediàtic que el patrocinava—⁴ va tenir com a funesta conseqüència tot un seguit d'actuacions paranormals (més endavant ens hi referirem).

En aquesta nova conjuntura, el PP s'havia adonat que la consolidació del vot que li havia permès arribar al govern i l'accés a nous espais electorals passava per la desactivació d'aquest element de tensió reaccionari. D'aquesta manera, inicia una hàbil maniobra destinada a la fagocitació del seu soci de govern. I arribem al 16 de setembre de 1997 quan, de manera sor-

3. Una esquerra que ja havia fet tard en reeditar, en els moments previs a la contesa electoral, l'última escaramussa de la batalla de València: ens referim a l'agònica campanya del Bloc de Progrés davant la possibilitat real d'una victòria electoral conservadora.

4. El diari *Las Provincias*.

prenent, el president de la Generalitat Valenciana en un discurs davant de les Corts diu (traduïsc): "Encomandaré al Consell Valencià de Cultura [...] que exercisca l'atribució estatutària i funcional de vetlar per la defensa dels valors lingüístics valencians, dictaminant sobre aquesta qüestió [la qüestió de la llengua] des de la imparcialitat assentada tant en fonaments científics com històrics". Vista l'evolució de la comanda amb una certa perspectiva i fent memòria d'alguna de les línies mestres del seu parlament,⁵ s'ha de concloure que l'operació coneguda com a *pacte lingüístic* no tenia res d'improvisada. Efectivament, segons s'ha pogut saber *a posteriori* les grans línies de l'acord s'havien traçat amb anterioritat. Diversos factors van impulsar Zaplana a escometre una qüestió tan espinosa: d'una banda, l'accés de José María Aznar al poder el 3 de març de 1996 va provocar un pacte de governabilitat amb Convergència i Unió, i, de l'altra, l'adopció d'una estratègia centrista que millorés la imatge reaccionària del PP. Aquests dos factors propiciaven una primera comunió d'interessos, ja que mentre els nacionalistes catalans exigien sol·lucionar definitivament la qüestió de la unitat de la llengua, Zaplana era el primer interessat a resoldre un contenciós estèril amb el món acadèmic que hipotecava la seua imatge de gestor responsable. Tanmateix, era presoner d'UV i havia de calcular molt bé tots els moviments.

Les Corts Valencianes van aprovar la tarda del 2 de setembre de 1998 la creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL). Els partits majoritaris van apostar per l'acord, mentre que EU, UV i IPCV van votar-hi en contra. A l'acord, va seguir un assetjament mediàtic obsessiu per part de *Las Provincias* amb la intenció de mediatitzar l'establiment de la nòmina d'acadèmics. Aquesta pressió va menar el president Zaplana a valorar el rèdit electoral que li podia suposar. I, conscient que havia forçat les acrobàcies al límit, va anunciar que el tema es postposava fins que passés la contesa autonòmica del juny de 1999.

I vet ací que l'estratègia dissenyada dona els seus fruits, de manera que el PP aconsegueix la majoria absoluta en la darrera contesa electoral autonòmica. Som davant d'un nou escenari, reforçat per l'aclaparadora victòria en l'àmbit estatal d'una dreta disfressada de centre reformista. Aquest maquillatge ha portat els sectors conservadors a passar d'un desacomplexament espanyolista a una veritable borrarxera antinacionalista. Paral·lelament, l'esquerra, desorientada, es debat entre la tesi segons la qual el seu relleu passa per la creació d'un projecte *nacional sense velocitats regionals* i la que proposa un futur federal. Sens dubte, seran temps difícils per a un valencianisme emergent que malda per superar la conflictiva tensió identitària que tradicionalment l'ha tenallat.

La debacle electoral del regionalisme ferotgement anticatalanista ha estat una bona notícia, però no oblidem que s'ha incorporat a un projecte pregonament provincianista, en el sentit que assumeix una subordinació política, cultural i simbòlica imposada des de Madrid. És el projecte d'una orgullosa i renovada espanyolitat, afavorida per un bon context econòmic i el nou horitzó de la globalització. D'altra banda, convé no perdre de vista que el blaverisme, durant aquestes tres darreres dècades ha anat amerant, sovint sense adonar-nos-en, bona part de la nostra societat. Això és, ha reciclat el seu tarannà profundament feixistitzant per adoptar una fesomia aparentment més amable, però no per això menys reaccionària.

---

5. Zaplana va defensar "el dret que tenim com a poble que la nostra pròpia llengua porte el nostre propi nom" i a "disposar d'una autoritat lingüística pròpia. [...] Si el valencià constitueix una senya d'identitat irrenunciable, seria absurd delegar la capacitat de decisió sobre ell a cap altre òrgan que no estigués a la nostra pròpia disposició". El nom de la llengua i la creació d'un ens de referència normativa valencià eren els objectius a assolir. Faltava saber si això comportaria un enfrontament amb la comunitat científica universitària o deixaria en la marginalitat els sectors secessionistes. L'ambigüitat del discurs no oferia pistes sòlides.

Som lluny, doncs, d'aquella revifalla de la consciència identitària, cultural i social entre la joventut i amples sectors populars durant la transició democràtica. Moviment social de masses que va provocar una col·lisió frontal entre el projecte castellanitzant de les classes mitjanes i altes i la nova realitat sociopolítica de reivindicació democràtica dels sectors populars. Si aquell context sociopolític, dirigit per l'esquerra al poder (1983-1995) i empès per una societat civil molt activa, va tenir uns efectes reordenadors —tot i que mínims— en l'ecosistema comunicatiu valencià, és del tot raonable pensar que, amb l'establiment d'uns nous beneficiaris del capital lingüístic, el projecte conservador guanyador el 1995 alteraria la dinàmica en curs. En definitiva, uns nous antecedents causals presidiran l'horitzó lingüísticocultural.

2.2. Intervenció

Heinz Kloss (1969) va establir una segmentació dels àmbits que havia de considerar tot procés de planificació lingüística. Les dues fases definides són les següents: la que afecta l'àmbit formal, estrictament lingüístic, anomenada *corpus planning*, i la que s'ocupa de l'àmbit funcional, coneguda com a *status planning*. En aquesta ocasió, malgrat el convenciment de la validesa de la formulació —àmpliament posada a prova en diferents situacions sociolingüístiques— hem cregut oportú adoptar l'esquema que ens forneix Cooper (1989).⁶ Aquest autor suggereix un nou centre d'atenció: la *planificació de l'adquisició de la llengua*. I en justifica la singularitat pel fet que la planificació funcional estaria orientada cap a l'augment d'usos, mentre que la creació de nous usuaris correspondria a l'ensenyament.

2.2.1. Planificació formal

Aquest apartat inevitablement va lligat a l'assumpció o al refús de la unitat de la llengua catalana. Tot i que el tema cause una profunda fatiga, és inevitable referir-s'hi. Entenem, doncs, que en la construcció d'una mena d'espai virtual catalanocultural, en un món cada cop més globalitzat, no s'hi val a badar amb la qüestió de la unitat lingüística: qualsevol programa d'actuació estratègica només tindrà èxit en la mesura que s'aprofiten les sinergies dels diversos territoris. Aquest és, ens sembla, un punt de partida indiscutible a l'hora de viabilitzar-ne el futur. En aquest sentit, creiem oportú remetre el lector a les paraules de V. Pitarch (1996: contracoberta): "la societat valenciana assoleix la condició oprobiosa de figurar, dins l'estat, com a cas únic de llengua desvalguda, això és que no disposa d'autoritat lingüística". Reial Decret 3118/1976 que reconeix l'autoritat normativitzadora de la llengua catalana a l'IEC a banda, l'autor es planyia de l'actitud dubitativa i erràtica del PSOE en matèria lingüística.

Més decidida va ser la intervenció del conseller de Cultura i Educació del Govern valencià (PP-UV), Fernando Villalonga, el qual va signar l'Ordre de 22 de desembre de 1995 que invalidava l'Ordre de 16 d'agost de 1994 mitjançant la qual el conseller Joan Romero (PSOE) proposava l'homologació de les certificacions de la Junta Qualificadora de Coneixements del Valencià amb els de les entitats equivalents catalanes i balears. Igualment emblemàtica fou la

---

6. Cooper remet aquest plantejament a la definició de Prator (citada per Markee 1986: 8) del sintagma *planificació lingüística*, on s'esmenta l'*ensenyament de la llengua* com a objecte de la formulació de polítiques: "La formulació de polítiques lingüístiques involucra les decisions relatives a l'ensenyament i a l'ús de l'idioma i a la seua elaboració meticulosa per part de les autoritats pertinents, per a l'orientació d'altres".

resolució de les Corts Valencianes on es derogava el decret que atorgava a la universitat —a l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana— la potestat de revisió dels textos escolars, l'octubre de 1997. Alhora, en plena exhibició de paroxisme, malgrat el festeig institucional amb el sector secessionista, la Conselleria de Cultura i Educació mantenia el registre normatiu fabrià a les aules valencianes

Com a resultat de la pressió d'UV, la nòmina de despropòsits va anar en augment, i sempre en la mateixa direcció: torpedinar la unitat lingüística. Vegem-ne una mostra:⁷ la retirada dels ajuts a aquells mitjans escrits en valencià, excepte els seguidors de la normativa secessionista de la Real Academia de Cultura Valenciana; la deshomologació de les titulacions de filologia valenciana i catalana; la negativa a seguir col·laborant econòmicament amb el Patronat Lluï de les Illes Balears en la tasca conjunta dels governs valencià, català i balear d'edició de l'obra completa del beat mallorquí, semblantment a la retirada de les subvencions destinades a l'edició dels treballs d'eminents estudiosos com Miquel Batllori i Ignatius Burns; la censura de termes —"català", "País Valencià", etc.— i conceptes —la unitat de la llengua, els autors procedents d'altres territoris del domini lingüístic compartit, etc.—;⁸ l'hostilitat cap als moviments de defensa de la llengua com ara la Federació d'Escola Valenciana, i l'obstruccionalisme d'iniciatives culturals com els Premis Octubre. La nova conjuntura política va dibuixar, doncs, una estratègia lingüística clarament involucionista, on la proliferació de normatives visualitzava una mena d'esquizofrènia codificadora que, alhora, amagava l'estancament més que evident de l'ús del valencià.

Com ja s'ha dit, en el darrer tram de la primera legislatura, el setembre de 1997, s'activa l'anomenat *pacte lingüístic* i, un any més tard, el setembre de 1998, s'aprova la llei de creació de l'AVL. Les batusses fraternals entre els socis de govern seran el preludi d'una nova majoria on el PP podrà mostrar el seu veritable programa. La coartada del xantatge secessionista ja no podrà ser l'excusa d'un capteniment irracional i acientífic en matèria lingüística.

Val a dir que del 1999 ençà, llevat d'alguna atzagaiada clamorosa com la recent proposta d'eliminar els autors catalans i balears del temari de l'assignatura *Literatura valenciana*, la intensitat de la contraplanificació ha davallat notablement. Ara mateix, l'atenció se centra en la posada en funcionament de l'AVL un cop nomenats els 21 membres. A parer nostre, l'elevat perfil polític dels seus components ha anat en detriment del mínim perfil acadèmic exigible i, atesa la correlació de forces, sempre favorable al bàndol conservador, en qualsevol moment pot esdevenir un focus de conflictització idiomàtica. En uns altres papers (Pradilla, 1999, 2001) ja hem advertit que si bé l'assumpció de la unitat de la llengua —ni que siga de manera el·líptica— per part de la flamant *auctoritas*, finiquita el secessionisme conegut,⁹ una intervenció en la línia d'impermeabilitzar la realitat lingüísticocultural valenciana i la potenciació hiperbòlica de la seua especificitat envers la resta del domini lingüístic pot menar-nos a la creació d'una nova llengua per elaboració (Kloss, 1967). O, en el millor dels casos, pot escapar un mercat que no vehicularia un producte lingüístic hiperdiferenciat.

---

7. Un inventari detallat de les intervencions durant els tres primers anys de govern es pot consultar a *El Temps*, 717, de 16 de març de 1998: "Mil dies de govern del Partit Popular al País Valencià".

8. Segons l'exconseller Camps, perquè diatorsionaven "políticament i socialment les senyes d'identitat valencianes".

9. El text consensuat fou el següent: "El valencià, idioma històric i propi de la Comunitat Valenciana, forma part del sistema lingüístic que els corresponents Estatuts d'Autonomia dels territoris hispànics de l'antiga Corona d'Aragó reconeixen com a llengua pròpia".

2.2.2. Planificació funcional

La segregació d'aquest apartat de tot allò referent a l'ensenyament defineix un àmbit de flagrant inhibició per part del poder. En aquesta ocasió, la diferenciació de l'acció de govern en dues etapes no és pertinent per tal com UV nuclearitzava tota la seua activitat al voltant de la neutralització de la codificació fabriana.

El marc fonamental es va establir amb la promulgació de la *Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià* (Llei 4/1983, de 23 de novembre). L'aplicació d'aquest nou marc legal ha comportat la despenalització del valencià i la universalització del seu ensenyament en l'àmbit educatiu, però, com veurem, els efectes que ha tingut han estat més simbòlics que reals. No hem de perdre de vista que la cooficialitat que estableix només abraça l'Administració i l'Ensenyament, mentre que desatà el control d'àmbits tan importants com el socioeconòmic, els mitjans de comunicació de massa, l'esport i el lleure, etc. La pràctica virtualitat d'una planificació funcional efectiva durant l'època socialista ha permès al sector conservador rutinitzar una no-intervenció d'efectes letals en l'extensió de l'ús social de la llengua. Si de cas, s'hauria de ressenyar el desmantellament de la ja feble estructura organitzativa heretada, això és: la Direcció General de Política Lingüística, creada el 1991 i adscrita a la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, a partir del 1995 fou arraconada en unir-la a la Direcció General d'Innovació i Ordenació Educativa. No cal dir que la tradicional reivindicació dels agents socials de vincular-la a la Conselleria de Presidència per tal d'eixamplar-ne l'acció normalitzadora mai no ha estat atesa. No en va els usos de l'Administració en el millor dels casos consoliden una ideologia bilingüista.

En l'àmbit dels mitjans de comunicació, les expectatives suscitades per la creació de RTVV-Canal 9 han produït una enorme decepció que Pitarch (1994: 56) va definir en termes de "monumental fiasco". Tot i la creació d'un segon canal de caràcter culturalista —i per això minoritari— on la llengua té molta més presència, l'oferta actual en valencià va unida a la difusió de normes d'ús obertament diglòssiques, arrelades en prejudicis ancestrals.

En definitiva, l'escassa, deficient o nul·la intervenció en qualsevol àmbit que no siga el de l'ensenyament, contravé la imatge de l'espiral amb què Prator (citat per Cooper, 1989: 191) descriu el procés de planificació:

[...] comença al més alt nivell d'autoritat i idealment davalla en cercles cada cop més amplis a través de les diverses escales professionals que poden donar suport a la posada en pràctica de la política, o resistir-s'hi.

2.2.3. Planificació de l'adquisició

Com s'ha dit en diverses ocasions, encara que l'escolarització no implique la traducció dels coneixements (competències) en un ús actiu, les activitats encaminades cap a la normalització d'una llengua des d'aquest àmbit tenen una vàlua inqüestionable. D'una banda, en contextos de minorització mitguen les actituds negatives cap a la llengua que es vol redreçar, i, de l'altra, creen un univers de continguts referencials que solen afavorir una percepció d'autoestima cap a la pròpia comunitat lingüística. Val a dir, però, que assolir un canvi d'actituds no implica necessàriament una modificació dels comportaments. Dit això, no ens ha d'estranyar, doncs, que siga justament en l'àmbit educatiu on es faça més evident el xoc d'interessos del nostre conflicte lingüístic.

La legalitat jurídica de l'ensenyament valencià pren suport en la *Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià* (1983) i preveu la incorporació obligatòria del valencià en tots els nivells educatius per tal que tota la població escolar assolisca una bilingüïtzació efectiva. No deixa de ser una trista paradoxa que aquells qui en vam criticar la seua feblesa, divuit anys després ens haguem d'arrecerar en la defensa del seu compliment. D'altra banda, en el marc de la LOGSE, les funcions educatives relatives al valencià també hi són reconegudes:

Article 13. L'educació primària contribuirà a desenvolupar en els xiquets les següents capacitats: a) Utilitzar de manera apropiada la llengua castellana i la llengua oficial pròpia de la Comunitat Autònoma [...] Article 19. L'educació secundària obligatòria contribuirà a desenvolupar en els alumnes les següents capacitats: a) Comprendre i expressar correctament en llengua castellana i en la llengua pròpia de la Comunitat Autònoma, textos i missatges complexos, orals i escrits [...] Article 26. El batxillerat contribuirà a desenvolupar en els alumnes les següents capacitats: a) Dominar la llengua castellana i la llengua pròpia de la Comunitat Autònoma.

La legislació valenciana sanciona, doncs, l'*educació bilingüe*, la qual s'ha d'aplicar, en concret a les zones catalanoparlants del país, mitjançant el model anomenat *d'enriquiment* (Pascual-Sala, 1991; Pitarch, 1994) i que pren forma en tres programes: *Programa d'ensenyament en valencià (PEV)*, *Programa d'immersió lingüística (PIL)* i *Programa d'incorporació progressiva (PIP)*. El PEV, monolingüe en valencià, s'adreça a centres amb alumnat majoritàriament catalanoparlant; el PIL —bilingüe, amb el valencià com a llengua d'escolarització inicial—, per a centres de majoria castellanoparlant, en zona catalanòfona, i el PIP, per a la mateixa zona i també bilingüe, amb el benentès que la llengua d'escolarització inicial és el castellà en centres de majoria castellanoparlant, i el valencià en centres de majoria d'alumnes catalanòfons. A les zones castellanoparlants del país hi és prevista la modalitat del PIP en la qual el valencià és tractat simplement com a àrea en el sentit de no constituir-se com a llengua vehicular sinó com a assignatura. Arribats en aquest punt, convé denunciar que la consideració marginal en la planificació educativa del valencià que s'aplica a la zona castellanoparlant i que havia estat emfasitzada per la LUEV mitjançant el recurs a les exempcions constitueix una greu mancança que invalida la mateixa consideració de cooficialitat del valencià a tot el territori.

Una clamorosa anomalia del sistema educatiu valencià és el principi d'opció individual de la llengua d'instrucció, fet que potencia la tria de la llengua vehicular en funció de motivacions de caràcter personal. No cal dir que en el cas d'una llengua que parteix amb desavantatges manifestos pel que fa al seu ús social i, alhora, arrossega una forta càrrega de conflictivitat en l'àmbit formal (planificació del corpus), aquesta reglamentació és un greu inconvenient.

D'altra banda, és obligat que ens fem ressò de les paraules de Pascual i Sala (1996: 215-216) quant a l'ambigüïtat programàtica que caracteritza l'ordenament legal del sistema educatiu valencià:

A hores d'ara, l'estatut jurídic de la proposta —apareguda, en la totalitat, en publicacions de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència— és, com a mínim, insòlit. Per una banda, els seus fonaments legals estan ben contrastats; fins i tot a la part més específica —els programes— se li pot trobar un referent legal concret [...] però per altra, tot i que gran part de la terminologia, i dels elements i continguts que s'hi proposen s'han incorporat a l'activitat habitual de la Conselleria i, fragmentàriament, a la normativa de rang inferior (Ordres i Resolucions), no hi ha hagut cap document que l'haja assumit íntegrament, que n'ha especificat i descrit els elements constitutius, i que n'haja concretat les condicions d'aplicació. [...] En realitat, aquesta situació fa palesa una falta de voluntat

política de convertir el fet diferencial lingüístic i cultural del nostre sistema educatiu en el marc irrenunciable per a l'aplicació d'una política educativa nacional. D'aquí les incoherències i vacil·lacions que hem esmentat. I d'aquí, també, la falta d'energia i convicció a l'hora d'aplicar fins i tot la legislació vigent.

Incoherència i vacil·lació pel que fa a l'establiment del marc legal i falta d'energia i convicció quant a la intervenció planificadora són els havers d'una política lingüística pretesament progressista que no va depassar el terreny simbòlic de les decisions emblemàtiques. Amb aquesta herència, els conservadors s'han limitat a alentir els minsos avanços, tot potenciant una política de caràcter liberal fonamentada en les privatitzacions i en l'argumentari tendencios d'abandonar la tutela de les llengües reduint al màxim l'intervencionisme oficial.

Atès que la poca informació que dona l'Administració és pregonament tendenciosa, les dades que aportarem —referides únicament a l'àmbit universitari—¹⁰ procedeixen de l'admirable seguiment que efectua el Sindicat de Treballadors i Treballadores de l'Ensenyament del País Valencià-Intersindical Valenciana (STEPV-IV).¹¹ Vegem-ho.

Des d'una valoració global fonamentada en la denúncia d'un incompliment manifest de la legislació vigent, hom pot constatar la manca d'un impuls institucional planificat a favor de l'ús del valencià. A partir d'aquí, els trets definidors de l'actual situació són els següents:

- a) Paralització en el ritme de creixement de l'ensenyament en valencià, especialment visible els darrers tres anys.
- b) L'ensenyament privat actua en bloc en el sentit d'impermeabilitzar-se a la incorporació del PEV i del PIL, els únics programes, tot siga dit de passada, que garanteixen una adquisició plena del valencià.
- c) Importants dèficits tant pel que fa a la dotació de personal competent en valencià com en relació amb l'assignació pressupostària. Això provoca unes disfuncions que tenen com a conseqüències el desprestigi dels programes d'ensenyament en valencià i la conculcació del dret de les famílies a rebre'l en unes condicions de màxima dignitat.

La taula 1 ens mostra les xifres d'alumnat que, des del 1994 a l'actual curs 2001-2002, rep l'ensenyament a partir dels programes PEV i PIL. Tot i l'increment constant, l'alentiment és especialment visible quan establim una progressió numèrica d'augment: Primària 48-44-19-12-10-6-5 / Secundària 13-19-20-39-16-20-17. La davallada a l'ensenyament secundari és especialment significativa ja que fins al curs 1998-1999 havia tingut una progressió ascendent.¹²

10. Hom pot trobar informacions referides a l'ensenyament universitari en l'article de V. Pitarch d'aquest mateix monogràfic.

11. Aprofitem l'avinentesa per agrair al STEPV-IV la possibilitat d'accedir a la consulta de l'"Informe sobre l'ensenyament en valencià. Curs 2001-02", que en el moment de redactar aquestes ratlles encara no havia sortit a la llum pública.

12. Segons l'STEPV-IV, el creixement a secundària respon, per una banda, a que s'ha de donar continuïtat a l'alumnat que finalitza l'educació primària, però també s'hi dona un creixement de nova entrada amb alumnat que ha cursat primària en un programa d'incorporació progressiva i no en valencià.

TAULA 1

PROGRAMES D'ENSENYAMENT EN VALENCIÀ

CURS	centres públics i privats concertats		alumnat	
	PRIMÀRIA	SECUNDÀRIA	PRIMÀRIA	SECUNDÀRIA
1994-95	511	86	55.981	8.546
1995-96	559	99	63.790	10.487
1996-97	603	118	72.400	14.013
1997-98	622	138	80.615	17.113
1998-99	634	177	88.151	21.747
1999-00	644	193	96.171	25.247
2000-01	650	213	102.250	30.320
2001-02	655	230	106.000*	34.000*

* Dades aproximades, pendents de tancament.

Total alumnat 679.520 (Infantil i Primària 370.454 - Secundària 309.137)

Aquesta ralentització no pot ser atribuïda de cap manera a l'esgotament previsible de les possibilitats d'implantació ja que els centres que tenen un programa d'ensenyament en valencià representen no més d'un 59% del total de centres públics (863 centres: 655 d'infantil i primària + 230 instituts / descomptats 35 centres privats concertats).

D'altra banda, el capteniment lingüístic de l'ensenyament concertat privat a favor del castellà ha determinat, *de facto*, una doble xarxa on el valencià sembla tenir espai únicament en l'ensenyament públic. L'exigu 4% d'oferta privada en valencià (35 centres) pren encara més dramatisme si tenim en compte que el 32% de l'alumnat valencià s'escolaritza en centres privats. No cal dir que la potenciació de la privada i la permissivitat irresponsable a l'hora de vetlar pel compliment de la legalitat són dues apostes de caràcter ideològic que potencien el projecte conservador. Un programa al servei dels sectors més poderosos econòmicament, desarrrelat de la llengua pròpia del país, que fa ben actual l'asseveració del sempre clarivident Joan Fuster en sentenciar que el conflicte lingüístic valencià en darrera instància és un conflicte de classes.

També cal abordar la greu anomalia que suposa el fet que divuit anys després de l'aprovació de la LUEV, els centres que tenen un programa d'ensenyament en valencià encara reben (i acullen) professorat sense titulació i sense competència lingüística en valencià.¹³ Això posa damunt de la taula la tan reivindicada com desatesa, si més no fins ara, qüestió de l'exigència del requisit lingüístic, és a dir: que tot el professorat que s'incorpore al sistema educatiu acredite la seua capacitat per impartir classes en qualsevol de les dues llengües oficials. En relació

13. Segons l'STEPV-IV, això ocorre amb tots els sistemes de provisió: bé com a resultat d'adjudicació de vacants a professorat sense destinació definitiva, bé mitjançant els propis concursos de trasllats i, fins i tot, quan es donen destinacions en comissions de serveis, quan la seua concessió és discrecional per part de l'Administració. Per exemple, pel que fa a Infantil i Primària, en les adjudicacions de llocs de treball al professorat sense destinació definitiva del mes de juliol passat, 1.020 vacants es van assignar sense requisit lingüístic, corresponents a centres amb un PIP o amb la combinació d'un PIP/PIL.

amb aquest tema, el juny de 1999 sindicats i Administració van arribar a un acord per tal que a partir del 2002 es procedisca a la catalogació lingüística dels llocs de treball a l'ensenyament secundari. El text de l'acord és el següent:

Donada la cooficialitat del valencià i del castellà i del coneixement que de les dos llengües ha de tindre tot el professorat de la Comunitat Valenciana, com determina l'art. 23 de la Llei 4/1983, i amb la finalitat de donar continuïtat als programes d'educació bilingüe que l'alumnat haja cursat en Educació Primària, tot el professorat d'Educació Secundària que estiga impartint docència, tant en nivells obligatoris com no obligatoris, haurà de tindre la capacitat lingüística i tècnica adequada per a impartir l'ensenyament en qualsevol de les dos llengües oficials de la Comunitat Valenciana.

Per això, l'Administració educativa i les organitzacions sindicals es comprometen a negociar, en el marc de la Mesa Sectorial d'Educació, un model de catalogació lingüística de les plantilles dels instituts i seccions d'Educació Secundària, així com un pla de formació adequat, perquè el professorat pugua adquirir la necessària capacitat lingüística.¹⁴

Finalment, voldríem referir-nos a un índex objectiu que delata la jerarquia de prioritats de tota acció de govern: la distribució pressupostària. En aquest sentit, cal destacar que l'assignació econòmica per unitat o per grup en concepte de suport a l'ensenyament en valencià s'ha anat reduint de manera escandalosa.¹⁵ Derivat d'aquest dèficit pressupostari, es constata una escassetesa de recursos didàctics alarmant, la qual, alhora, es veu agreujada per l'obligada "homologació" del material curricular, autèntica censura ideològica al servei de la creació d'un àmbit de referència profundament tribal i exclouent de qualsevol adscripció a una àrea lingüísticocultural més àmplia (vg. 2.2.1). Som, doncs, davant d'una intervenció preocupada essencialment per la consolidació d'aspectes ideològics en detriment de la potenciació de l'assoliment de competències i l'extensió dels usos.

2.3. *Avaluació*

Rubin i Jernudd (1971: 217), davant la dificultat que presenta l'avaluació del desenvolupament dels processos de planificació lingüística, estableixen uns límits que ens ajudaran a entendre el cas que ens ocupa. Essencialment, en consideren de dos tipus: a) límits polítics, i

---

14. Així i tot, el problema només haurà començat a resoldre's. Segons informa l'STEPV-IV, "el 1997 es van catalogar com a bilingües tots els llocs de treball dels col·legis públics d'infantil i primària, amb ocasió de l'adscripció del professorat del cos de mestres als nous llocs de treball resultants de l'aplicació del nou sistema educatiu. Tanmateix, simultàniament, es promulgà una moratòria adreçada al professorat participant segons la qual tothom podia quedar exempt d'haver de tenir competència en valencià fins l'any 2007, a les zones valencianoparlants, i fins el 2012 a les castellanoparlants. Dels 17.000 mestres que es van adscriure aleshores (tots els que tenien una destinació definitiva), un nombre indeterminat (perquè és una informació que l'Administració no ha donat mai) ho van fer a qualsevol lloc de qualsevol centre sense haver de demostrar que en sabien, de valencià, tingueren o no la titulació pertinent. Però n'hi ha més. Des d'aleshores, el mateix professorat que es va acollir a la moratòria, pot participar —i de fet ho fa— en els concursos de trasllats per obtenir una nova vacant de qualsevol centre en les mateixes condicions. És a dir, es pot traslladar amb la moratòria inclosa, fins que s'esgoti el termini abans esmentat. En conseqüència, tots els cursos hi ha un nombre indeterminat de mestres sense competència en valencià que arriben com a definitius a vacants de centres amb un programa bilingüe, bé siga un PIP, un PEV o un PIL".

15. Segons l'STEPV-IV, entre 1992 i 1999 la davallada equival a la pèrdua de 70 punts respecte a l'IPC acumulat en el mateix període.

b) límits intel·lectuals. Els primers impliquen una actuació destinada a l'ocultació dels interessos reals de la política aplicada, acompanyada d'una negativa rotunda a acceptar-ne les inconsistències pràctiques que podria revelar una avaluació formal. Els segons vénen donats per la impossibilitat raonable de processar i utilitzar tota la informació que es genera per tal de fer un seguiment-control del procés. Al voltant d'aquests dos eixos, formularem un seguit de consideracions a propòsit del capteniment de la política lingüística oficial a partir del 1995.

Malgrat la valoració negativa que ens mereix la planificació lingüística portada a terme pels successius governs del PSPV-PSOE, fóra injust no reconèixer-ne algunes bondats que, fins i tot, podrien ser interpretades en clau de veritables esdeveniments històrics. Ens estem referint essencialment, tal com ja hem vist, a la despenalització del valencià i la universalització del seu ensenyament en l'àmbit educatiu (si més no públic). Aquestes dues "novetats" van comportar una reordenació de l'ecosistema lingüístic mitjançant l'establiment d'una estructura planificadora institucional que donés resposta al nou marc legal (Estatut d'Autonomia — 1982— i LUEV —1983—). Primer els gabinets d'Ús del Valencià i a partir del 1991 la DGPL havien de dirigir la intervenció, retroalimentant-se, alhora, de les dades aportades pel Servei d'Investigació i d'Estudis Sociolingüístics (SIES) de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència.¹⁶ Val a dir que la tasca portada a terme per aquest servei fou admirable, quantitativament i qualitativament, i els seus treballs esdevenen la mostra més fefaent de la incoherència de la planificació lingüística empresa per la mateixa Administració que els promovia.¹⁷

Diversos treballs s'han ocupat d'analitzar globalment aquestes dades (i d'altres).¹⁸ En tots ells hi ha un lloc comú: la denúncia de l'acció institucional, atès que el poder es fonamenta en l'immobilisme per tal de garantir el manteniment de l'*statu quo*. L'Administració, doncs, representa una via morta incapaç d'alterar els mecanismes estructurals que regulen els desequilibris en l'ús social del llenguatge. Pitarch (1994: 53) fa un retrat magistral d'uns canvis socials que avancen al marge de l'Administració:

Tot un seguit d'indicadors posen de manifest, cada dia amb més claredat, que es configura un nou tipus de valencià en el qual es conjumina la modernitat— la mentalitat progressista— amb l'acceptació progressiva de —l'autoidentificació ascendent amb— la llengua nacional del país. Aquesta autoidentificació té implicacions d'ordre ideològicopsicològic —coneixements teòrics, opcions polítiques, actituds envers l'idioma—, però també d'ordre pràctic de comunicació habitual, això és, d'ús lingüístic. Precisament sectors econòmics claus com el terciari avançat, el segment social de la joventut i, en general, els medis més urbanitzats i els àmbits socials amb un nivell d'instrucció més elevada són els que ocupen els graus més positius, dins el conjunt socio-econòmic, en les escales que mesuren les relacions entre societat i llengua.

---

16. A més de les dades censals i les provinents de recerques fetes per d'altres investigadors.

17. 1) Enquesta sobre la problemàtica sociolingüística al País Valencià, 1985. 2) Enquesta sobre l'ús en l'administració local, 1985. 3) Enquesta sobre el català a l'àmbit comercial i financer, 1986. 4) Enquesta sobre el català al sector terciari avançat, 1987. 5) Enquesta sobre el català a l'administració pública, 1987. 6) Enquesta sobre el català a l'administració local, 1987. 7) Anàlisi dels resultats del padró d'habitants (1986), 1988. 8) Enquesta sobre actituds lingüístiques en l'administració local, 1988. 9) Enquesta sobre l'ús del català al País Valencià, 1989. 10) El català en l'administració autonòmica, 1989. 11) Sondeig sobre el català a TVE-CV i futura TVV, 1989. 12) Estudis CIS, 1999. 13) Enquesta sobre el català a la TVV, 1990. 14) Enquesta sobre l'ús del valencià, 1992. 15) Enquesta Sociològica a la Ciutat de València, 1993. 16) Enquesta sobre l'ús del valencià, 1995.

18. Mollà (1992) i Pitarch (1993) s'ocupen del període 1985-1990 des d'una òptica conflictivista. Sanjuan (1999) aporta, d'una manera asèptica, les dades disponibles del període 1990-1995.

Amb l'arribada del PP al Govern valencià, la reubicació ja esmentada de la DGPL anirà acompanyada d'una hivernació del SIES. En la mateixa línia d'invisibilització de qualsevol dada sociolingüística, s'hauria d'interpretar la sorprenent exclusió de preguntes de caràcter lingüístic en el qüestionari del Cens de 1996. De manera que, en aquesta nova etapa, les dades de què disposem ens arribaran mitjançant les enquestes del CIS i alguns treballs d'iniciativa particular.

Independentment d'aquesta decisió, que ja permetia albirar per on podria anar la política lingüística oficial, el nou govern disposava d'un gruix considerable de dades que haurien pogut (re)orientar la planificació lingüística heretada d'acord amb la demanda social. Novament no va estar així. Per tal de caracteritzar esquemàticament l'"estat sociolingüístic rebut" que el nou govern hauria de gestionar, sintetitzarem les dades que aporta Hernández Dobon (2000) sobre competència, ús i expectatives.

Quant a les competències, establim la tradicional divisió entre competència activa (capacitats de parlar i escriure) i passiva (capacitats d'entendre i llegir). Quant a *entendre el valencià*, a partir de les dades del censos de 1986 i 1991 (C-86 i C-91), Hernández Dobon aplica el càlcul de la *taxa de manteniment d'incompetència (tmi)*,¹⁹ de manera que la predicció percentual a partir del 83,2% a C-91 seria de 87,8% el 1996 i 91,4% el 2001. Aquestes dades mostren prou coherència amb les aportades pel CIS-96 (84%) i CIS-98 (89,2%). El fet que només un 10% aproximadament de la població declare una no-comprensió severa, unit a la constatació que el ritme més ràpid d'assoliment de les taxes de comprensió es dona en els segments d'edat més joves, permet aventurar una tendència a la universalització d'aquesta habilitat. En relació amb la capacitat de *parlar valencià*, les dades l'atribueixen a més de la meitat de la població (51% a C-91 i 55,6% a CIS-98). Les xifres sobre l'habilitat de *llegir en valencià* són inferiors (37,9% a C-91 i 38,9% a CIS-98), tot i que l'estimació de la *tmi* feta a partir de C-86 i C-91 preveu que actualment més de la meitat de la població en siga competent. Finalment, les dades més deficitàries arriben quan s'avalua la capacitat d'*escriure en valencià*: 15,7% a C-91 i 19,3% a CIS-98. Arribats en aquest punt, és important destacar que, malgrat els baixos índexs observats en les competències lectora i escriptora, el fet de tractar-se d'habilitats associades a l'ensenyament n'ha propiciat un augment relatiu molt important.

L'anàlisi dels usos mostra moltes llacunes, fet pel qual les interpretacions s'han de fer amb molta cautela. Per a la seua avaluació, destaquen les dues enquestes dutes a terme pel SIES els anys 1992 i 1995 (E-92 i E-95). Els àmbits d'ús considerats foren: *a casa*, *al carrer*, *amb les persones amigues* i *en les relacions laborals*. L'enquesta més recent (E-95) dona els següents percentatges d'ús del valencià: *a casa* 49% (*sempre* 44,2% i *generalment* 4,8%); *al carrer* 26,6% (*sempre* 13,7% i *generalment* 12,9%); *amb les persones amigues* 39,7% (*sempre* 26,5% i *generalment* 13,2%); els usos de la llengua en els diversos contextos de *relacions laborals* són molt semblants als obtinguts amb les persones amigues. Malgrat que l'ús del castellà siga sempre superior, especialment a les interaccions al carrer, l'anàlisi global d'aquesta autoavaluació dels usos segons les diferents cohorts d'edat constata un trencament generacional a partir dels 45 anys que, predictivament, afavoreix l'ús del valencià fins al punt d'aturar el procés de substitució lingüística.

19. La *tmi* és un model de predicció de dades lingüístiques censals proposat per M. Strubell (a partir de Bonet, 1990). Hernández Dobon (2000: 265) el defineix de la manera següent: "s'ha de suposar que, entre dos punts diacrònics, una part de les persones que no tenien una competència determinada en un punt, l'hauran adquirida (per l'escola, per l'experiència, etc.) abans del segon punt".

Les dades sobre les expectatives de la població en relació amb l'ús del valencià són especialment significatives per a l'establiment de la política lingüística. I és justament en aquest apartat on les xifres percentuals obtingudes de les enquestes esmentades són més favorables. D'una manera genèrica, els dos terços de la població consideren que el valencià s'hauria d'usar més (67,9% a E-95). Encara més, si s'establís una correlació amb la població menor de 45 anys, els resultats es trobaven per damunt de la mitjana (només la regió valencianoparlant de la província d'Alacant presentava uns índexs més baixos). En el mateix sentit adduïrem dades relativament recents de Querol (2000)²⁰ que mostren que el *desig de parlar més en valencià* és superior (4,2 punts) al *desig de parlar més en castellà*. La diferenciació que fa entre el *grup de pertinença* i el *grup desitjat* (o de referència) i la seua correlació li permet establir prospectivament un augment molt superior per al grup valencianoparlant que per al castellanoparlant.

Del que s'ha dit es desprèn, a propòsit de la catalogació dels límits en l'avaluació dels processos planificadors feta per Rubin i Jernudd, que en el període estudiat per al cas valencià ens trobem davant d'una (auto)limitació política: evitant qualsevol avaluació formal, s'invisibilitzen els objectius reals de la política lingüística oficial.

3. CONCLUSIONS

L'avaluació sociolingüística portada a terme en les línies precedents confirma que el cas valencià es caracteritza per una col·lisió d'interessos diàfana entre la (contra)planificació lingüística oficial i la no oficial. Dit d'una altra manera, mentre que una part significativa de la societat civil exigeix unes transformacions profundes en l'actual ecosistema lingüísticocultural valencià, les elits governants aposten decididament pel manteniment de l'*statu quo*. En aquesta confrontació desigual, es troba a faltar, si més no de moment, una contraelit que assumisca amb convenciment la demanda dels segments socials compromesos amb el redreçament de la llengua pròpia.

El model processual que hem fet servir de base analítica de la planificació lingüística valenciana (Azurmendi, 1997) atorga al *lideratge* una importància cabdal. S'entén que l'exercici del poder és el marc d'actuació òptim per traslladar a la societat, amb tota la força coercitiva i manipuladora que li és consubstancial, les instruccions ideològiques programàtiques. En aquest sentit, el període estudiat —del 1995 ençà— presenta un matís gens trivial: la presència en clau de govern d'UV durant la primera legislatura del PP al capdavant del govern autonòmic i la seua absència de l'arc parlamentari com a resultat de les eleccions de l'any 1999. Les diferents fases del model adoptat ens permetran caracteritzar de manera sumària els principals factors a tenir en compte:

a) *Antecedents causals*

L'arribada del PP al poder el 1995 ha propiciat que uns nous antecedents causals presidisquen l'horitzó lingüísticocultural. Som lluny, doncs, d'aquella revifalla de la consciència identitària, cultural i social entre la joventut i amples sectors populars durant la transició democràtica. Moviment social de masses que va provocar una col·lisió frontal entre el projecte cas-

20. Treball elaborat a partir d'una enquesta portada a terme a principis del curs 1998-1999 a alumnes de 4t d'ESO, representatius de tot el País Valencià.

tellanitzant de les classes mitjanes i altes i la nova realitat sociopolítica de reivindicació democràtica dels sectors populars. Si aquell context sociopolític, dirigit per l'esquerra al poder (1983-1995) i empès per una societat civil molt activa, va tenir uns efectes reordenadors —tot i que mínims— en l'ecosistema comunicatiu valencià, és del tot raonable pensar que, amb l'establiment d'uns nous beneficiaris del capital lingüístic, el projecte conservador guanyador el 1995 alteraria la dinàmica en curs.

La debacle electoral, el 1999, del regionalisme ferotgement anticatalanista (UV) ha estat una bona notícia, però no oblidem que s'ha incorporat a un projecte pregonament provincialista, en el sentit que assumeix una subordinació política, cultural i simbòlica imposada des de Madrid. És el projecte d'una orgullosa i renovada espanyolitat, afavorida per un bon context econòmic i el nou horitzó de la globalització. D'altra banda, convé no perdre de vista que el xovinisme regionalista (blaverisme), durant aquestes tres darreres dècades ha anat amerant, sovint sense adonar-nos-en, bona part de la nostra societat. Això és, ha reciclat el seu tarannà profundament feixistitzant per adoptar una fesomia aparentment més amable, però no per això menys reaccionària.

b) *Intervenció.*

Planificació formal

En el nou context politicoideològic acabat de caracteritzar, el *pacte lingüístic* que ha menat a la creació de l'*Acadèmia Valenciana de la Llengua* ha de ser considerat amb la màxima cautela. Si bé, amb la llei a la mà, l'opció secessionista sembla finiquitada malgrat la seua presència en el nou ens de referència normativa ("curiosament" equilibrada amb el nombre de representants de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana), la intervenció obsessivament insistent en la creació d'un àmbit referencial profundament tribal i exclouent de qualsevol adscripció a una àrea lingüísticocultural més àmplia pot tenir uns efectes similars. De moment, fóra injust no reconèixer que, llevat d'alguna atzagaiada clamorosa, del 1999 ençà la contraplanificació ha davallat notablement.

Planificació funcional

Ens trobem en un àmbit de flagrant inhibició per part del poder. Sota els auspicis d'un marc legal que només contempla l'administració i l'ensenyament, els governants s'han limitat a desmantellar la ja feble estructura organitzativa heretada de l'època socialista i han rutinitzat una no-intervenció que consolida la virtualitat d'una planificació funcional efectiva.

Planificació de l'adquisició

Des d'una valoració global fonamentada en la denúncia d'un incompliment manifest de la legislació vigent, hom pot constatar la manca d'un impuls institucional planificat a favor de l'ús del valencià. A partir d'aquí, els trets definidors de l'actual situació són els següents:

- Paralització en el ritme de creixement de l'ensenyament en valencià, especialment visible els darrers tres anys.
- L'ensenyament privat actua en bloc en el sentit d'impermeabilitzar-se a la incorporació del PEV i del PIL, els únics programes, tot siga dit de passada, que garanteixen una adquisició plena del valencià.

- Importants dèficits tant pel que fa a la dotació de personal competent en valencià com en relació amb l'assignació pressupostària. Això provoca unes disfuncions que tenen com a conseqüències el desprestigi dels programes d'ensenyament en valencià i la conculcació del dret de les famílies a rebre'l en unes condicions de màxima dignitat.

A banda de l'aposta ideològica que suposa la potenciació de l'ensenyament privat i la permissivitat irresponsable a l'hora de vetlar per l'acompliment de la legalitat, cal denunciar les profundes esclertes i l'ambigüitat programàtica que presenta el marc d'actuació que ofereix la LUEV (1993). Algunes anomalies flagrants són: la consideració marginal en la planificació educativa del valencià que s'aplica a la zona castellanoparlant, freqüentment resolta amb el recurs de l'exempeï; el principi d'elecció individual de la llengua d'instrucció; i la inexistència, si més no de moment, de requisit lingüístic (coneixement de valencià i castellà per part del professorat).

c) *Avaluació*

A propòsit de la catalogació dels límits en l'avaluació dels processos planificadors feta per Rubin i Jernudd (1971), en el període estudiat per al cas valencià ens trobem davant d'una (auto)limitació política: evitant qualsevol avaluació formal, s'invisibilitzen els objectius reals de la política lingüística oficial. Així, amb l'arribada del PP al govern valencià, la reubicació de la DGPL anirà acompanyada d'una hivernació del SIES. En la mateixa línia d'invisibilització de qualsevol dada sociolingüística, s'hauria d'interpretar la sorprenent exclusió de preguntes de caràcter lingüístic en el qüestionari del Cens de 1996. De manera que, en aquesta nova etapa, les dades de què disposem ens arribaran mitjançant les enquestes del CIS i alguns treballs d'iniciativa particular.

És obvi que l'"estat sociolingüístic rebut", ben palès a les recerques impulsades pel govern anterior, tampoc no ha estat atès pels nous planificadors, els quals, en contrapartida, han dinamitat la ja feble estructura planificadora institucional heretada. Amb tot, les dades disponibles sobre la tríada tradicional de *competències, usos i expectatives* (Hernández Dobon, 2000) i, més recentment, sobre les *representacions socials* de la població valenciana (Quero, 2000) dibuixen un horitzó d'esperança. Amb les dades de què disposem, hom podria afirmar —amb tota la prudència que requereix una asseveració d'aquest tipus— que la llengua ha anat avançant, de manera lenta però sostinguda, al marge del capteniment lingüísticocultural de les elits governants. Tanmateix, encara sense perspectiva, ens resulta molt difícil avaluar l'impacte ecolingüístic en el paisatge comunicatiu contemporani de la (contra)planificació lingüística portada a terme en els darrers anys. El sentit clarament involucionista que ha pres no ens permet mostrar-nos gaire optimistes.

Tot reprenent les consideracions fetes a la introducció sobre la "deriva paradigmàtica" de la sociolingüística catalana, acabarem amb una reflexió de caràcter epistemològic. Comprovats els efectes anestèsics que ha tingut l'orientació consensualista (model funcionalista) amb l'establiment d'un miratge de societat equilibrada, els nous temps (i la nova conjuntura politico-social) reclamen un retorn al paradigma conflictivista: només la pressió insistent de la societat civil pot mediatitzar l'acció de les elits governants i promoure'n unes altres compromeses amb les arrels lingüísticoidentitàries del país.

BIBLIOGRAFIA

- ARACIL, L. V. (1982) *Papers de sociolingüística*, Barcelona, La Magrana.
- AZURMENDI, M. J. (1997) "Psicología social y planificación lingüística", dins *Actes del Congrés Europeu sobre Planificació Lingüística* (octubre de 1995), Barcelona, Generalitat de Catalunya, p. 155-171.
- BEIJO, V. (1988) *La pesta blava*, València, Tres i Quatre.
- BOIX, E. i F. X. VILA (1998) *Sociolingüística de la llengua catalana*, Barcelona, Ariel.
- BONET, E. (1990) "Sessió sobre el cens de 1986", *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 8, p. 131-133.
- COOPER, R. L. (1989) *Language Planning and Social Change*. Traducció espanyola (1998) *La planificación lingüística y el cambio social*, Cambridge University Press.
- EASTMAN, C. (1983) *Language Planning: an Introduction*, San Francisco, Chandler & Sharp Publishers, Inc.
- FALCON, X. (1997) "Avaluació i seguiment de la planificació lingüística: necessitat i metodologia", dins *Actes del Congrés Europeu sobre Planificació Lingüística* (octubre de 1995), Barcelona, Generalitat de Catalunya, p. 298-304.
- FERRANDO, A. (1980) *Consciència idiomàtica i nacional dels valencians*, València, Universitat de València.
- (1984) "La dialèctica unitat/diversitat a la història de la llengua catalana", dins *Els Països Catalans: un debat obert*, València, Tres i Quatre, p. 139-162.
- (1991) "Les perspectives de normalització lingüística al País Valencià", dins MARTÍ, J. (ed.) *Processos de normalització lingüística: l'extensió d'ús social i la normativització*, Barcelona, Columna, p. 103-137.
- HAUGEN, E. (1966) *Language Conflict and Language Planning. The Case of Modern Norwegian*, Cambridge, Mass., Harvard University Press.
- (1967) "Language Planning, Theory and Practice". [Citem per la rep. a HAUGEN (1972); datem per Haugen 1983].
- (1972) *The Ecology of Language. Essays by...* (Selected and Introduced by A.S. Dil). Stanford, Califòrnia, Stanford University Press.
- (1983) "The Implementation of Corpus Planning: Theory and Practice", dins COBARRUBIAS, J. i J. FISHMAN (eds.) *Progress in Language Planning. International Perspectives*, Berlin-New York-Amsterdam, Mouton.
- HERNÁNDEZ DOBON, J. (2000) "Notes sobre el sistema educatiu valencià", dins NINYOLES, R. L. (ed.) *La societat valenciana: estructura social i institucional*, Alzira, Bromera, p. 189-228.
- (2000) "Sociologia de la llengua", dins NINYOLES, R. L. (ed.) *La societat valenciana: estructura social i institucional*, Alzira, Bromera, p. 261-284.
- KLOSS, H. (1967) «"Abstand" languages and "Ausbau" languages», *Anthropological Linguistics*, vol. 9, 7.
- (1968) "Notes Concerning a Language-nation Typology", dins FISHMAN, J., C. A. FERGUSON i J. DAS GUPTA (eds.) *Language Problems of Developing nations*, New York, John Wiley and Sons, p. 69-86.
- LAMUELA, X. (1994) *Estandardització i establiment de les llengües*, Barcelona, Edicions 62.
- MARKEE, N. P. (1986) "Unpublished prospectus for a dissertation in applied linguistics: an appropriate technology model of communicative course design". Presentat al *Applied Linguistics Program*, Universitat de Califòrnia, Los Àngeles.

- MOLLÀ, T. (1992) "La política lingüística al País Valencià", dins MARÍ, I. (coord.) *La llengua als Països Catalans*, Barcelona, Publicacions de la Fundació Jaume Bofill, p. 29-48.
- MULJACIC, Z. (1989) "Über den Begriff *dachsprache*", dins AMMON, U. (ed.) *Status and Function of Languages and Language Varieties*, Berlin-New York, Walter de Gruyter.
- NINYOLES, R. L. (1969) *Conflicte lingüístic valencià*, València, Tres i Quatre.
- (1971) *Idioma i prejudici*, Palma de Mallorca, Editorial Moll.
- (1972) *Idioma y poder social*, Madrid, Técnos.
- (1992) *El País Valencià a l'eix mediterrani*, València, L'Eixam.
- (ed.) (2000) *La societat valenciana: estructura social i institucional*, Alzira, Bromera.
- (2001) "Conflicte lingüístic i ideologia", ", dins MOLLÀ, T. (ed.) *Ideologia i conflicte lingüístic*, Alzira, Bromera, p. 13-32.
- PASCUAL, V. i V. SALA (1991) *Un model educatiu per a un sistema escolar amb tres llengües. I. Proposta organitzativa*, València, Direcció General d'Ordenació i Innovació Educativa.
- (1996), "Escola i política lingüística al País Valencià", *Temps d'Educació*, 16, 195-222.
- PITARCH, V. (1993) «Dades il·lustratives de la "comunitat lingüística valenciana" actual», dins Miscel·lània Joan Fuster, VI, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat. També a Pitarch (1994: 15-38).
- (1994) *Parlar i (con)viure al País Valencià*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1996) *Control lingüístic o caos*, Alzira, Bromera.
- (en premsa) "La llengua catalana al sistema educatiu valencià. Notes i reflexions", *TSC*, 16.
- PRADILLA, M. À. (1999) "El secessionisme lingüístic valencià", dins PRADILLA, M. À (ed.) *La llengua catalana al tombant del mil·lenni*, Barcelona, Empúries, p. 153-202.
- (2001a) "Qüestions lingüísticoidentitàries a l'entorn del blaverisme", dins MOLLÀ, T. (ed.) *Ideologia i conflicte lingüístic*, Alzira, Bromera, p. 201-235.
- (2001b) "L'establiment de la comunitat (socio)lingüística catalana", *Idees*, 10, p. 113-121.
- QUEROL, E. (2000) *Els valencians i el valencià. Usos i representacions socials*, Paiporta, Editorial Denes.
- RAMOS, R. (1999) "Contraplanificació lingüística: el cas valencià", *Noves SL*, 28, p. 11-13.
- ROBAETXE, K. (1988) *Sociolingüística*, Madrid, Síntesis.
- RUBIN, J. i B. H. JERNUDD (ed.) (1971) *Can Language be Planned? Sociolinguistic Theory and Practice for Developing Nations*, Honolulu, The University Press of Hawaii.
- SANJUAN MERINO, X. (1999) "Evolució del coneixement i ús del català al País Valencià 1986-1995", dins PRADILLA, M. À (ed.) *La llengua catalana al tombant del mil·lenni*, Barcelona, Empúries, p. 119-152.
- (2000) "Els factors lingüístics en el context econòmic valencià", dins NINYOLES, R. L. (ed.) *La societat valenciana: estructura social i institucional*, Alzira, Bromera, p. 285-316.